

Författare eller husmoder? Fru Ebba genomgår en inre kris julen 1849

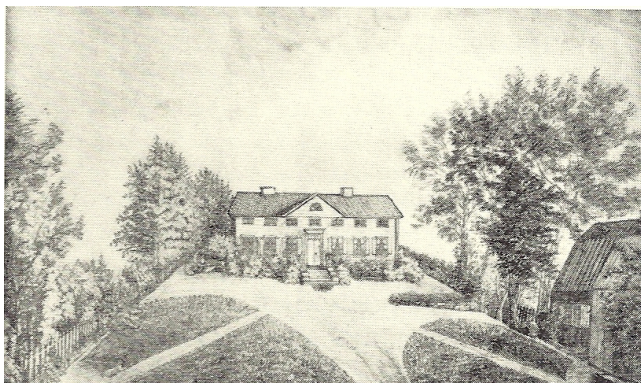
Julen 1849 får fru Ebba Hildebrandsson på Orhems gård ett uppmuntrande brev av sin sväger Bror Emil Hildebrand – hon som skriver sådana fantastiska brev borde satsa på en författarkarriär! Under julstök och julfirande ligger frågan och pyr i fru Hildebrandsson.

Berättelserna om alla de husliga bestyr, känslomässiga barriärer och sociala hinder som fanns för 1800-talets kvinnliga författare är många. Sannolikt fanns det gott om spännande författarämnen som samtiden och eftervärlden gick miste om. En av de begåvade kvinnor som valde att avstå från en författarkarriär var Ebba Hildebrandsson på Orhems gård.

Orhem är numera ett kolonistugeområde mellan Sköndal och Flatensjön. På Ebbas tid var gården en enslig och avskild plats. Men till och från huset i skogen gick en strid

ström av brev. Ebba Hildebrandsson brevväxlade med flera av 1800-talets kulturkändisar, bland andra Fredrika Bremer och Thekla Knös.

En annan inte fullt så bildad brevvän var Amelie Wrangel, systerdotter till Uppsalas kulturdrottning Malla Silfverstolpe. På fredagsaftnarna samlades Uppsalas intellektuella grädda i det Silfverstolpeska hemmet. Amelie, som annars nog kände sig rätt bortkommen i Mallas salong, tog sig för att läsa upp breven från "Frun i skogen" vid dessa sammankomster. Ebbas brev mottogs mot med stor entusiasm och blev något av ett stående inslag.

Gården Orhem, tecknad av Ebba Hildebrandssons dotter Ebba d.y.

fästa de starka känslor som väckts på papper. Ebba har såklart, som de flesta andra husmödrar, fullt upp med julbestyren. Hur det gick till i det Hildebrandska hemmet har hon förstås skildrat i ett av sina brev: "Här stökas till jul, bakas paltbröd, stoppas korv, brygges öl, stickes grisar o.s.v. Pigorna se sotiga ut i synen och dänga i dörrarna."

Ebba Hildebrandsson (1813-1899). Förmodligen i slutet av 1850-talet. Foto: Okänd.

Särskilt innerliga och talande är breven mellan Ebba och hennes sväger, riksantikvarien Bror Emil Hildebrand. Och det är alltså han som, mitt i julhetsen 1849, framt uppmanar henne att satsa på ett författarskap, att "inte gräva ned sitt pund". Detta utlöser en kaskad av motstridiga tankar hos Ebba, tankar hon förmodligen burit inom sig länge men som nu måste formuleras tydligare. Den livsavgörande frågan får dock snällt hålla sig i Ebbas huvud tills tid blir att

Annandag jul får Ebba Hildebrandsson äntligen tid att slå sig ned med pennan i hand. Bror Emil får sitt svar i ett långt brev som fullständigt sjuder av skrivlusta – men också av husmoderligt ansvarskännande.

”Emedan vi nu en gång kommit på alla dessa allvarsamma ämnen, så må jag gärna helt uppriktigt säga dig, att hade jag förblivit ogift, så hade jag troligen slagit mig på den saken och uppövat en liten skriversalång, ty min håg ligger naturligen däråt. Min egentliga rekreation har alltid bestått i att kludda. Det kommer av min meddelsamma natur, emedan icke alltid någon kan vara till hands som har lust att höra på mina funderingar och intressera sig för dem, så lockar mig varje oskrivet pappersark med en särdeles dragningskraft, jag har en obeskrivlig lust att tala med det, ty det är en tålig åhörare, det ger mig aldrig vresiga miner och opponerar sig aldrig innan jag talat ut min mening, ja, icke då en gång! Hade min ställning i livet blivit sådan, att jag ej fått någon yttre verkningskrets, så hade jag troligen valt mig en inre och följt min böjelse att helt ägna mig åt studier och skrivning. Och däri hade då ej varit något ont, ty hade jag därmed kunnat göra glädje åt någon, så hade det varit bra, varom icke – så är makulatur en oskadlig vara./.../

Riksantikvarie Bror Emil Hildebrand, Ebbas svåger. Förmodligen i slutet av 1850-talet. Foto: Okänd.

Efter detta erkännande radar Ebba upp alla de problem och hinder som omöjliggör en satsning på skrivandet, och av brevet att döma är det inte bara Bror Emil som behöver övertygas om det tokiga i idén – man får känslan av att det är sig själv hon läxar upp. Hon börjar med Guds syn på saken och ansvaret får de barn Gud förlänt henne:

”Din uppmaning att jag skulle slå mig på författarskap är tämligen obetänkt, ty om än den förutsättningen vore sann, att jag har anlag därtill (vilket likväl är ganska tvivelaktigt) så äro så många omständigheter vilka ropa: *Nej!* till ett sådant företag. Du skriver att ’varje människa bör välja den form för sin verksamhet, som för hennes sinnesart är den naturligaste’. Men, käre Emil, är mig då valet ännu fritt?! – Har icke Gud längesedan visat mig den form inom vilken jag troget bör verka? Ha vi givit oss dessa barnen själva? Nej, de äro ett lån av Gud. Han har förlänt oss dem såsom en andelig åker, vilken vi skola bjuda till att bereda för ett himmelskt säde. Han har givit oss den grad av välstånd att vi kunnat omgiva oss med tjänare och underlydande. Det har han ej gjort blott för *vår* skull utan lika mycket för *deras*. Således är ju min verkningskrets bestämt kringskriven. Give Gud jag kunde vara uti den allt vad jag borde! Än fattas mycket! Där fältet för ens närmaste plikter är lagt, där är också verkningskretsen förlagd, där skall man använda sitt pund, det må smaka en sött eller surt. – Det är icke första gången jag tänker härpå, fastän det är första gången jag talar därom med någon människa.”

Dessutom fruktar Ebba att hennes eventuella författeri skulle skapa slitningar i äktenskapet:

”Först och främst läser du som äkta man inte bestrida den satsen, att en hustru bör söka behaga sinom manne. Vad tror du Hildebrand (Ebbas make) skulle tycka om en skrivande hustru? Gå till dig själv! Tänk om du såge din hustru sitta flere timmar om dagen med pennan i handen! Det är visst sant, att i ett väl ordnat hus, bör det alltid bliva någon tid till överlopps för frun, som hon får använda efter behag, till kaffejuntor, läsning, broderier, skvaller m.m. Sådant är vanligt överallt, därför passerar det obemärkt. Men skriver hon!! Nej, då är hon ju en ”blåstrumpa”, då skrikes hon ut för att vara en odåga i sitt hus, då finner sig mannen föranlåten att gå och snoka i alla vrår för att rannsaka huru det står till med ordningen.

Ytterligare ett hinder är tjänstefolkets reaktioner. För dem ska husmodern vara ett föredöme:

”Och pigorna sedan! På dem verka exempel mer än ord, tro de att frun är lat, så bli de lata också. Om frun delar ut sömnad åt dem men icke syr själv så anses hon för lat, i synnerhet tycka de att skriva är latmansgöra, de kunna ju icke begripa, de beskedliga människorna, att man kan arbeta sig trött till själ och kropp med en penna, och att man kan vara lat in i själen som en halvdöd stockfisk, fastän nålen flyger som ett troll i ens fingrar.”

Vidare berättar Ebba hur skrivandets medryckande kraft inverkar menligt på hennes sömn, får henne att bli snäsigt och i värsta fall avvisande mot sina barn, en beskrivning som säkert många av vår tids livspusslare känner igen sig i. Det vore oförlåtligt om hon på minsta vis försummade barnen:

”En ännu väsentligare orsak, som gör det riskabelt för en hustru att slå sig på skriveri är denna: Då man under skrivande just kommit in i sitt ämne, då idéerna klarna, tankarna börjar reda sig, orden liksom falla självmant på papperet – om *just då* man blir avbruten, då blir man ledsen, kan t.o.m. råka ut för vresigt bemöta den störande och tycka att det bara är strunt och onödigheter han har att andraga. Och på sådant sätt kan hon verkligen bli förledd att åsidosätta något, som ehuru i sig självt obetydligt, likväl för den husliga ordningens skull bort ske just då. Eller än värre, är det ett barn som hon visar ifrån sig in i ett annat rum för att bli ostörd, så kan det hända, i synnerhet om ett sådant avvisande flera gånger förnyas, att barnet ej mer så livligt söker henne, att det väljer en annan till förtrogen eller sluter sig tyst inom sig, och då har modern förkastat den bästa delen och utvalt den sämre, med vilken hon aldrig kan återköpa den förra. Du ser således, att jag icke bör följa den regel du gav mig att ’skriva när man känner sig varm’. Ty den värmen kommer åt mig allt som oftast, ibland flere dagar i rad, men den får gå över igen, emedan jag givit mig ett heligt löfte att aldrig skriva på dagarna utom på söndagen och icke heller hela söndagen. Endast nätterna ha jag ansett för min tillhörighet. När alla i huset gått var till sitt, när jag sett att all eld är släckt, när jag hört på barnens andedräkt att de sova lugnt och gått – då tänder jag mitt nattljus, då omgiver jag mig med böcker och papper och släpper själen lös som ett får på sommarbete. Och ingen pil tyckes mig kunna flyga fortare än nattens timmar, så att ofta har jag med förvåning fått se morgongryningen, innan jag förmodat att aftonrodnaden var fullt försvunnen. Men även från detta nöje måste jag avstå, ty nattvaket har skarpt inverkat på hälsa och livskraft och åstadkommit en stundtals sig infinnande slöhet i minnet, vilket ännu endast är märkbart för mig själv, men tillräckligt varnande för att tvinga mig att betydligt inskränka nattvaket. Och mången gång, när jag under sjukdomstider vakat över barnen och känt mig ytterligt matt, har den förebrående tanken inställt sig: hade du ej förut vakat så mycket *för ro skull*, så hade du nu bättre krafter att vaka *för nöds skull*. Jag har därför lovat mig, att ej vaka mer än *en* natt i veckan för ro skull och alltid eljest vara i säng före midnatt.”

Hon avlutar brevet till Bror Emil med att slå fast att ”likaväl som det är första gången vi tala i detta ämne, var det den sista!” Det blev således inga litterära äventyr för Ebba Hildebrandsson. Och även om hon håller den husmoderliga fanan högt anar man att hon i många stunder känt en stark frustration över sakernas tillstånd och en stark längtan efter mer intellektuell förkovran. I ett annat brev framkommer att hennes irritation ibland kunde rikta sig mot maken:

”Jag har inte tid att skriva, ty jag rustar gruveliga i Hildebrands rum. Jag målar hans soffa, bonar hans chiffonier, lagar hans kommod, vänder hans sofftäckor, sätter nytt överdrag på de utslitna soffdynorna, kantar hans matta, byker hans nattrock, lappar hans kapprock etc etc. Ja, Gud give det vore 40 dagar i april, ty jag har ingen ända på lappverk!”

Ebbas make, Hildebrand Hildebrandsson. Miniaturmålning av J. A. Gillberg, 1833.

Vill du veta mer om Ebba Hildebrandsson? Läs Ebba Grenholms biografi *Din tillgivna Ebba, 1955*. Uppgifterna i den här artikeln är hämtade därifrån. Grenholm har moderniserat stavningen i breven.

Kettil Mannerheim, samordnare för Stockholmskällan, december 2010